

heerlijkheid in al wat ons als schoon der ziel of der oogen een lust is, het onderzoek naar de organen van het schoon geheel vrij laat, zonder het schoon zelf onder het ontleedmes te doen sterven <sup>69</sup>).

Eindelijk, om mij hiertoe te bepalen, er is in de æsthetiek nog te weinig met den Christus gerekend, die, „het uitgedrukte beeld van Gods zelfstandigheid” en tevens onzer gestalte naar ziel en lichaam deelachtig, ons heerlijk in de hemelen de synthese biedt, waarin het ideaal van het Ware en Goede met het Schoonheidsideaal niet abstract, maar concreet en in de volle energie des levens en der persoonlijkheid, samenvalt <sup>70</sup>).

Ware nu de wijsgeerige ontwikkeling der Aesthetiek, voorzoover zij onze gebondenheid aan de Schrift niet kent, tot een algemeen dwingend, door alle Aesthetici aanvaard resultaat gekomen, dan kon deze kritiek, die op de praemissen der Schrift rust, allicht gewaagd schijnen. Maar zoo is de toestand niet. Nog altoos staan de Idealisten links tegen de Sensualisten en rechts tegen de Empiristen gekant, en binnen den kring der Idealisten kruisen de Formalisten met de abstracte, transcendente en absolute Idealisten nog steeds de wapenen, terwijl de Theosophen, en nu weer in Fechner de Eclectici, een eigen standpunt verdedigen. Een vaak chaotische dooreenmengeling van systemen, waarin Hartmann vruchteloos orde poogde te scheppen <sup>71</sup>). Immers dit mengelmoes van stelsels was het rechtstreeksch gevolg van Kants subjectief uitgangspunt, ook al was dit Subjectivisme bij Kant door de hypothese der „Wesensgleichheit” beperkt <sup>72</sup>). Vergeet toch niet, deze subjectieve lijn, die Kant trok, heeft zeer zeker reeds bij Fichte en Hegel ertoe geleid, om naar Herders profetie, een intellectueele aristocratie te doen opkomen, die voor den werkelijken nood der volkeren geen oog had, en daarom almeer zoo heftige reactie in het leven roept. <sup>73</sup>) Maar dit leggen van het zwaartepunt in het subject opende niettemin voor het Christelijk besef uitzicht, om ook voor zijn inhoud een wetenschappelijk recht van bestaan te veroveren. Wat bloedende striemen Kant ons ook toebacht, toch was hij het, die ook de Orthodoxie uit de Schablon's mechaniek van het Wolfianisme verlost heeft. <sup>74</sup>) De hooge moed en edele geestdrift, waarmee de belijders van den Christus in Schleiermachersiaansche, Theosophische en Neo-roomsche kringen, thans weer in de school van Ritschl, de handhaving van een Christelijke wereldbeschouwing beproefden, danken ze elk op eigen wijs aan de forsche greep, waarmee de athleet van Konings-